

УДК 342.9:[351.74:343.34](477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.03>

ОЛЬГА ІГОРІВНА БЕЗПАЛОВА,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра поліцейської діяльності та публічного адміністрування;*

 <https://orcid.org/0000-0003-2886-695X>,
e-mail: besolgigo@gmail.com

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДСИСТЕМИ «CUSTODY RECORDS»)

Охарактеризовано сучасний етап діяльності органів поліції щодо забезпечення прав і свобод громадян. На прикладі функціонування інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS» проаналізовано особливості забезпечення дотримання прав громадян у діяльності поліцейських, недопущення вчинення неправомірних дій як з боку поліцейських, так і щодо самих поліцейських. Розкрито особливості інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS». Опрацьовано процедури підготовки інспекторів з дотримання прав людини. Визначено проблемні моменти, пов'язані з функціонуванням цієї підсистеми, та вироблено пропозиції і рекомендації щодо вдосконалення національного адміністративного законодавства.

Ключові слова: поліція, поліцейські, права громадян, захист прав затриманих, неправомірні дії, інформаційна підсистема «CUSTODY RECORDS».

Оригінальна стаття

ВСТУП. Важливою передумовою ефективного забезпечення прав і свобод громадян є вироблення та впровадження дієвого механізму їх охорони і захисту. Отже, головним обов'язком держави є забезпечення прав і свобод громадян, що, власне, і визначає спрямованість діяльності всіх без винятку органів державної влади, насамперед правоохоронних. Підтвердженням прагнення України до набуття статусу дійсно правової та демократичної держави є ухвалення у 2015 р. Національної стратегії у сфері прав людини та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Положення вказаних нормативно-правових актів визначають спрямованість нашої держави на об'єднання суспільства довкола розуміння цінності прав і свобод людини, які захищаються на основі принципу рівності та без дискримінації¹, підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави від протиправних посягань².

У системі правоохоронних органів основний обов'язок щодо охорони та захисту прав і свобод громадян покладається на органи Національної поліції. Це знайшло своє безпосереднє відображення у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію», де визначено, що завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги³. Варто підкреслити, що від ефективності виконання органами поліції завдання щодо охорони прав і свобод людини, безумовно, залежить і виконання всіх інших завдань, що, у свою чергу, впливає на стан законності та правопорядку в нашій державі.

¹ Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : Указ Президента України від 25.08.2015 № 501/2015 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015> (дата звернення: 17.06.2021). Втратив чинність.

² Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015

№ 5/2015 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 17.06.2021).

³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата доступу: 17.06.2021).

Останнім часом спостерігається переформування діяльності органів поліції в напрямі соціально-сервісної (або публічно-сервісної) складової, тобто на перший план висувається обов'язок щодо якісного надання публічних послуг у сфері забезпечення публічного порядку та безпеки і гарантування дотримання прав і свобод громадян у діяльності органів поліції. В європейській (і загалом західній) поліцейській таку модель зазвичай називають орієнтованою на права людини або демілітаризованою сервісною службою, яка «набуває легітимності, виконуючи радше правову, ніж політичну функцію» (Центр Разумкова, 2015, с. 4). Отже, зважаючи на оновлення підходів до організації діяльності органів поліції, превалювання в їхній діяльності не каральної, а соціально-сервісної складової, сьогодні надзвичайно важливого значення набуває вдосконалення правового інструментарію виконання тих завдань, що покладаються на органи поліції.

У зв'язку з цим особливу увагу слід приділяти якісній підготовці працівників правоохоронних органів у профільних закладах вищої освіти, ознайомленню їх із ключовими засадами охорони та захисту прав і свобод громадян з урахуванням специфіки діяльності конкретного правоохоронного органу. Під час такої підготовки обов'язково треба не лише враховувати зміни в національному законодавстві, а й брати до уваги позитивний досвід зарубіжних країн щодо організації процесу підготовки поліцейських та функціонування органів поліції, орієнтації їх діяльності на реальне гарантування прав і свобод громадян. У результаті це надасть можливість вивести на якісно новий рівень діяльність органів Національної поліції, що як наслідок має призвести до підвищення рівня довіри населення до роботи цього правоохоронного органу.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Мета статті полягає в аналізі на прикладі функціонування інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS» особливостей забезпечення дотримання прав громадян у діяльності поліцейських, недопущення вчинення неправомірних дій як з боку поліцейських, так і щодо самих поліцейських, а також вироблення пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення законодавства у цій сфері. Зважаючи на сформульовану мету, завданнями наукової статті є такі: характеристика сучасного етапу діяльності органів поліції щодо забезпечення прав і свобод громадян, розкриття особливостей інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS», опрацювання процедури підготовки інспекто-

рів з дотримання прав людини, визначення проблемних моментів, пов'язаних з функціонуванням цієї підсистеми, та вироблення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення національного адміністративного законодавства.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ. Питанням забезпечення прав громадян у діяльності правоохоронних органів присвятили свою увагу такі вчені, як В. Сокурченко, Д. Швець, В. Уваров (2018), О. Безпалова, С. Онопрієнко, С. Тарасов, Ж. Завальна, М. Старинський (2020), В. Пчелін, Л. Фоміна, Р. Максакова, І. Кубарієв (2019), О. Панова, А. Танько, В. Повідіш, О. Алексєєва (2020), О. Музичук (2010), О. Джафарова (2015), С. Шатрава (2015), І. Михайлишин (2013), Є. Легеза (2017) та ін. Указані науковці ґрунтовно дослідили проблемні питання, пов'язані з особливостями діяльності органів поліції в сучасних умовах, приділивши увагу питанням використання інноваційних форм і методів діяльності, особливостям забезпечення законності та правопорядку в державі, мінімізації ризиків правам і свободам громадян через стрімке поширення наркоманії в суспільстві, методології здійснення контролю (зокрема громадського) за діяльністю правоохоронних органів, процедурам надання послуг органами поліції тощо. Проте, зважаючи на оновлення підходів до організації діяльності органів поліції, превалювання в їхній діяльності не каральної, а соціально-сервісної складової, сьогодні надзвичайно важливого значення набувають наукові дослідження у напрямі вдосконалення правового інструментарію виконання тих завдань, що покладаються на органи поліції, зокрема щодо використання новітніх форм та методів забезпечення прав і свобод громадян органами поліції (одним із яких є створення інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS»). Власне це і зумовлює необхідність проведення відповідного наукового дослідження.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Необхідність досягнення поставленої мети зумовила потребу у використанні низки загальнотеоретичних і спеціально-наукових методів наукового пізнання, що в результаті усвідомлення об'єктивних властивостей гносеологічної взаємодії об'єкта і суб'єкта пізнання надало можливість об'єднати суб'єктивні та об'єктивні аспекти пізнання. За допомогою гносеологічного методу усвідомлено важливість забезпечення прав громадян у роботі поліцейських, а також недопущення необґрунтованих та незаконних звинувачень поліцейських у перевищенні ними владних повноважень. Метод сходження від абстрактного до конкретного

надав можливість усвідомити важливість урахування тих загроз та небезпек для реального гарантування дотримання прав і свобод громадян, що можуть виникнути у результаті діяльності органів поліції та їх посадових осіб, зокрема під час перебування громадян у приміщеннях відділів поліції як затриманих осіб; усвідомити необхідність вироблення комплексу заходів щодо захисту самих поліцейських від необґрунтованих та незаконних звинувачень у перевищенні владних повноважень, катуваннях та психологічному тиску. Використання такого загальнонаукового методу, як аналіз надало можливість окреслити основні переваги запровадження в інформаційно-телекомунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України» інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS». Метод узагальнення надав можливість установити коло тих знань та вмінь, які повинні на високому рівні мати поліцейські (зокрема інспектори з дотримання прав людини). За допомогою методів індукції та дедукції обґрунтовано потребу в оновленні підходів до підготовки патрульних поліцейських, поліцейських, відповідальних за затриманих у підрозділі поліції та дотримання прав людини (custody-офіцерів), інспекторів чергової служби та слідчих, у процесі якої першочергова увага має приділятися питанням ознайомлення зі стандартами поведінки із затриманими особами та необхідністю їх неухильного дотримання. Використання методу системного аналізу надало можливість охарактеризувати специфіку підготовки інспекторів з дотримання прав людини, зокрема щодо фіксації всіх дій поліцейських стосовно затриманої особи, здійснення контролю та нагляду за станом дотримання прав затриманих осіб, у результаті чого сформульовано ключові моменти, на які обов'язково повинні звертати увагу поліцейські з метою недопущення порушень прав і свобод затриманих громадян та оперативно реагувати на такі порушення. Порівняльно-правовий метод надав можливість сформулювати пропозиції та рекомендації щодо внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, положеннями яких регулюється діяльність патрульних поліцейських, інспекторів чергової служби та слідчих, у частині повноважень щодо роботи з інформаційною підсистемою «CUSTODY RECORDS». Використання обраного арсеналу методів наукового дослідження (системи методологічного забезпечення проведення цього дослідження) надало можливість забезпечити обґрунтованість, якість і наукову та практичну значу-

щість отриманих наукових результатів. Тобто саме методологія дослідження є дієвим і необхідним інструментом пошуку нових знань у процесі такого дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Ефективний стан забезпечення законності та правопорядку в державі залежить від того кола повноважень, якими наділяються органи поліції, та здатності поліцейських надані їм повноваження якісно, обґрунтовано і своєчасно реалізовувати. Поступово здійснювана реформа правоохоронної системи передбачає коригування завдань і функцій правоохоронних органів, зміну ставлення осіб органів правопорядку до виконання службових обов'язків у напрямі усвідомлення їх як надання оплачуваних державою послуг із забезпечення насамперед безпеки кожної особи, її особистих та майнових прав, суспільних і державних інтересів (Джафарова, 2015, с. 55). Звісно, що завдання та функції правоохоронних органів, серед іншого і органів Національної поліції, можуть коригуватися відповідно до вимог, що висуваються у конкретний період до цих органів, та з урахуванням загроз і небезпек, які на цей момент стоять на шляху до реального забезпечення законності та правопорядку в державі. Проте це жодним чином не має призводити до применшення важливості та значущості забезпечення поліцейськими прав і свобод громадян; це завдання завжди є пріоритетним для органів поліції.

Для виконання покладених на них завдань працівників поліції наділено широким колом повноважень, окремі з яких можуть порушувати або обмежувати права і свободи громадян, як-от: застосування фізичного впливу та спеціальних засобів, поверхнева перевірка та огляд, проведення затримання та обшуків тощо. Правомірне застосування сили є законним повноваженням поліції, насамперед у зв'язку з тим, що працівники поліції іноді працюють у небезпечних обставинах, і їм доводиться захищати громаду, а також забезпечувати власну безпеку (Чупров, 2016, с. 6). Тобто якщо порушення або обмеження прав і свобод громадян (зокрема права на свободу й особисту недоторканність) з боку поліцейських відбувалося на законних підставах з дотриманням усіх принципів відповідних нормативно-правових актів, його слід визнавати правомірним, а застосування сили – таким, що зумовлено фактом потенційної небезпеки.

Зважаючи на сучасний етап оновлення підходів до організації діяльності органів та підрозділів поліції, важливого значення набуває реальне забезпечення дотримання прав

громадян у діяльності поліцейських, недопущення вчинення неправомірних дій як з боку поліцейських, так і щодо самих поліцейських. Щодня до відділів поліції звертається велика кількість громадян, і у зв'язку з цим діяльність працівників поліції має спрямовуватися водночас на дотримання прав тих громадян, які звернулися до відділу поліції по допомогу, а також тих громадян, які перебувають у відділах поліції як затримані особи. На жаль, письмові форми обліку фактів затримання осіб поліцейськими, що використовуються в органах поліції, не здатні повною мірою забезпечити повноцінний збір, накопичення та аналіз такої інформації.

Як слушно зазначає О. Коріняк (2013, с. 7), захист прав і свобод людини як засаду (принцип) кримінального судочинства необхідно розуміти як зобов'язання державних органів, що здійснюють кримінальне переслідування, і суду визнавати, додержувати, захищати та поновлювати (у разі їх порушення) права, свободи та законні інтереси всіх учасників кримінального провадження. Цей науковець у своїй роботі ґрунтовно аналізує особливості захисту прав і свобод людини у кримінальному судочинстві, проте варто наголосити, що захисту своїх прав потребують не лише особи, які перебувають у приміщенні відділу поліції як затримані за вчинення кримінальних правопорушень, аналогічного захисту потребують і особи, затримані в адміністративному порядку та доставлені до відділу поліції. Отже, сьогодні постає питання запровадження більш чітких процесуальних гарантій, які б забезпечили ефективність захисту й дотримання прав, свобод та законних інтересів затриманої особи (Лук'яненко, Юхно, 2016, с. 146).

Крім того, суб'єктом порушення прав і свобод громадян може стати і сама держава (органи державної влади та їх посадові особи). Так, варто звернути увагу, що останнім часом істотно збільшилась кількість повідомлень про факти звинувачень поліцейських у вчиненні неправомірних дій щодо затриманих осіб (зокрема катувань) та відмові поліцейських у наданні допомоги громадянам, які її потребують. А враховуючи те, що довести правдивість або неправдивість таких звинувачень інколи дуже складно (оскільки наразі відсутня система фіксації дій поліцейських та громадян, які перебувають у відділах поліції), виникає нагальна потреба у виведенні діяльності органів поліції на якісно новий рівень за допомогою забезпечення її реальної прозорості і підзвітності шляхом упровадження дієвого механізму контролю за перебуванням осіб у

приміщеннях поліції. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у впровадженні в діяльність органів поліції міжнародних стандартів поведінки із затриманими особами, що надасть можливість на належному рівні створювати умови для реального забезпечення прав і свобод громадян працівниками поліції.

Основними гарантіями, визнаними на міжнародному рівні та спрямованими на запобігання неналежному (жорстокому) поведінку із затриманими особами, є право повідомити про факт свого затримання третю особу, право на доступ до адвоката та право на доступ до лікаря (Белоусов та ін., 2013, с. 15). Створення в органах поліції умов для забезпечення вказаних гарантій є свідченням дотримання в діяльності поліції принципу законності, що передбачено на законодавчому рівні.

Сьогодні з цією метою в діяльність органів та підрозділів поліції активно впроваджується інформаційна підсистема обліку затриманих осіб «CUSTODY RECORDS» в інформаційно-телекомунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України». Головним призначенням такої системи є створення умов для впровадження визнаних на міжнародному рівні стандартів захисту прав затриманих осіб. Новаційними моментами, пов'язаними із запровадженням інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS», є такі:

а) створення реальних умов для проведення із затриманою особою, яка підозрюється у вчиненні правопорушення, обов'язкового інтерв'ю одразу після її доставлення до органу поліції;

б) забезпечення електронної фіксації всіх дій поліцейських щодо затриманого, зокрема під час переміщення вказаної особи у спеціально відведених для цього приміщеннях відділу поліції протягом усього терміну перебування на території відділу поліції); фіксація вказаної інформації відбувається шляхом унесення відомостей щодо затриманої особи до таких таблиць: «Затримання», «Очевидці затримання», «Фотозображення», «Опитування поліцейського», «Опитування затриманої особи», «Картка затриманого», «Переміщення особи», «Документування особи», «Проведення медичного огляду», «Харчування», «Інформування РЦБВПД (Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги)»; слід зазначити, що фіксація дій поліцейських стосовно затриманої особи відбувається не лише шляхом заповнення вказаних таблиць, також використовується інформація, отримана як із бодікамер поліцейських, які проводили затримання особи в разі наявності для цього

законних підстав, так і внаслідок відеофіксації дій, що відбувались у відділі поліції;

в) створення можливостей для оперативного пошуку інформації про затриманих осіб, які перебувають (перебували) у відділі поліції з моменту їх фактичного затримання;

г) здійснення дистанційного контролю та нагляду з використанням можливостей системи віддаленого відеоконтролю за станом дотримання прав затриманих осіб, а також розгляд їхніх скарг (у разі надходження таких).

Результатом упровадження підсистеми «CUSTODY RECORDS» є створення єдиного електронного дос'є на кожну затриману особу, в якому фіксують усі дії, що відбувалися стосовно затриманої особи, починаючи з причин і підстав її затримання та завершуючи проведенням слідчих дій та направленням особи до ізолятора тимчасового тримання. Створення і постійне своєчасне наповнення такого дос'є надасть можливість забезпечити реальне дотримання основних гарантій, які надаються затриманим особам, зменшити кількість незадокументованих затримань, а також істотно мінімізувати кількість неправдивих і необґрунтованих звинувачень поліцейських у неправомірних діях стосовно затриманих осіб та уникнути конфліктних ситуацій, які здатні негативним чином вплинути на оцінку роботи поліції в цілому.

Передбачається, що функціонування інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS» надасть можливість створити умови для підвищення стандартів захисту прав затриманих осіб та поліцейських шляхом:

- зменшення навантаження на поліцейських, задіяних у роботі із затриманими;
- захисту прав поліцейських від неправдивих звинувачень у неправомірних діях щодо затриманих осіб, здійснення дистанційного зовнішнього контролю за дотриманням прав затриманих осіб уповноваженими Управління дотримання прав людини Національної поліції України;
- електронної фіксації всіх дій щодо затриманої особи з моменту її фактичного затримання і до поміщення в слідчий ізолятор або звільнення з-під варті;
- упровадження обов'язкового опитування затриманої особи та поліцейського, який здійснив затримання, про обставини і підстави затримання;
- забезпечення контролю за дотриманням прав затриманої особи й унеможливлення контактів із нею осіб, які не мають на це повноважень;
- здійснення автоматизованого повідомлення центрів з надання безоплатної вторин-

ної правової допомоги про факт затримання особи;

– автоматизованого інформування відповідальних осіб про завершення терміну тримання затриманої особи;

– отримання звітів про умови тримання, поведіння та забезпечення прав затриманих осіб, стан здоров'я під час їх перебування в органах (підрозділах) поліції (Безпалова, 2020, с. 87).

Отже, можна дійти висновку, що із запровадженням інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS» дійсно зроблено перші кроки у напрямі запровадження міжнародних стандартів дотримання прав і свобод осіб, які перебувають як затримані особи в органах поліції. Однак запровадження цієї системи відеомоніторингу висуває на порядок денний важливі завдання щодо здійснення якісної підготовки тих категорій поліцейських, які безпосередньо працюватимуть із системою, а саме: патрульних поліцейських, поліцейських, відповідальних за затриманих у підрозділі поліції та дотримання прав людини (custody-офіцерів), інспекторів чергової служби та слідчих. Необхідність удосконалення підходів до підготовки цих категорій поліцейських зумовлюється насамперед тим, що необхідно оновити алгоритми їх дій під час роботи з інформаційною підсистемою «CUSTODY RECORDS», зокрема щодо необхідності постійного здійснення відео- та аудіофіксації дій поліцейських безпосередньо з моменту виникнення підстав для затримання особи.

Ефективність використання вказаної інформаційної підсистеми, безперечно, залежить від спроможності поліцейських грамотно нею користуватися: своєчасно та правильно вносити до таблиць відповідну інформацію, дотримуватися термінів проведення процесуальних дій, проводити опитування та інтерв'ювання затриманої особи, працювати з чутливою інформацією, забезпечувати дотримання принципів приватності та безпеки. Отже, важливого значення набуває процес безпосереднього навчання категорій поліцейських, які безпосередньо працюватимуть із системою, а саме патрульних поліцейських, поліцейських, відповідальних за затриманих у підрозділі поліції та дотримання прав людини (custody-офіцерів), інспекторів чергової служби та слідчих. Що стосується таких категорій, як патрульні поліцейські, інспектори чергової служби та слідчі, то вони з інформаційною підсистемою «CUSTODY RECORDS» працюють не у повному обсязі, а лише частково під час реалізації окремих повноважень. Саме на поліцейських, відповідальних за затриманих у

підрозділі поліції та дотримання прав людини (custody-офіцерів), покладається безпосередній обов'язок щодо контролю за дотриманням прав і свобод затриманої особи під час її перебування у приміщенні відділу поліції.

Процес підготовки інспекторів з дотримання прав людини складається з трьох блоків: теоретичного, спеціального, домедичної підготовки і реагування на кризові ситуації.

Під час ознайомлення з теоретичним блоком поліцейські: а) ознайомлюються з міжнародними та національними стандартами захисту прав людини, поводження із затриманими особами; б) вивчають правила особистої безпеки поліцейських під час поводження із затриманими особами та безпекові правила для самих затриманих осіб; в) ознайомлюються із колом завдань інспекторів з дотримання прав людини, системою їх прав та обов'язків; г) вивчають правила роботи з чутливими даними (зокрема з інформацією медичного характеру, приватною інформацією, що не підлягає розголошенню); г) вивчають правила забезпечення дотримання балансу принципів приватності та безпеки. За результатами вивчення матеріалу, що викладається в межах теоретичного блоку, поліцейські отримують ключові знання, необхідні їм для створення належних умов для дотримання прав, що надаються затриманим особам.

Спеціальний блок у системі навчання інспекторів з дотримання прав людини присвячено ознайомленню із процедурою інтерв'ювання затриманої особи та роботою електронної бази. Під час навчання поліцейські ознайомлюються із правилами заповнення всіх карток програмного забезпечення, в які вноситься інформація з моменту реєстрації затриманого до моменту його направлення до ізолятора тимчасового тримання, а також із правилами поводження з чутливою інформацією. До такої інформації належать відомості про всі переміщення затриманої особи в межах відділу поліції; події, що відбулися за її участі в цей час, її харчування та медичне обслуговування (медична картка). Особлива увага приділяється набуттю практичних навичок щодо проведення інтерв'ю (правилам проведення інтерв'ю, переліку питань, які необхідно задати, та їх черговості, комунікативним моментам, володіння якими надасть можливість поліцейському налаштувати затриману особу на конструктивний діалог).

Знання, отримані в межах спеціального блоку, дадуть змогу поліцейським грамотно створити єдине електронне досьє на кожну затриману особу та внести до нього необхідну

інформацію, за допомогою засобів відео- та аудіофіксації і бодікамер поліцейських здійснити фіксацію фактів затримання особи, перебування її у приміщенні відділу поліції та переміщення по кабінетах відділу поліції (чергова частина, кімната інтерв'ю, кімната (зона) для очікування спілкування зі службовою особою, відповідальною за перебування затриманих, кімната для конфіденційного побачення з адвокатом, кімната слідчих дій, кімната затриманих), акумулювати та зберігати отриману інформацію.

Що стосується блоку домедичної підготовки і реагування на кризові ситуації, то в його межах поліцейські навчаються здійсненню екстрених заходів домедичної допомоги затриманій особі, яку необхідно надати, вивчають правила поведінки у разі виникнення будь-яких кризових або конфліктних ситуацій як за участі затриманої особи, так і стосовно неї.

Варто зазначити, що проходження інспекторами з дотримання прав людини такої підготовки надасть можливість: а) істотно зменшити кількість випадків порушень прав і свобод людини під час її перебування у приміщенні відділу поліції, незадокументованих затримань, катувань та психологічного тиску на затриманих з боку поліцейських, а також неправомірних звинувачень поліцейських у порушенні прав і свобод затриманих осіб; б) своєчасно попередити випадки суїциду й самоушкодження та оперативно реагувати на інші екстрені випадки.

Упровадження в роботу відділів поліції інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS», безсумнівно, є позитивним кроком у напрямі забезпечення міжнародних стандартів дотримання прав затриманих осіб, які перебувають у відділі поліції. Але, як і будь-яка інша діяльність органів поліції, робота із такою підсистемою обов'язково має бути передбачена на законодавчому рівні. Крім того, в обов'язковому порядку слід внести зміни й доповнення до нормативно-правових актів, положеннями яких регулюється діяльність патрульних поліцейських, інспекторів чергової служби та слідчих стосовно повноважень щодо роботи з інформаційною підсистемою «CUSTODY RECORDS».

Особливої уваги потребує внесення змін до штатної структури відділів поліції у зв'язку із введенням посад поліцейських, відповідальних за затриманих у підрозділі поліції та дотримання прав людини (custody-офіцерів), на яких, власне, і покладатиметься контроль за станом дотримання прав затриманих осіб, які перебувають у приміщенні відділу поліції.

Передбачається, що до моменту введення таких посад повноваження custody-офіцерів повинні виконувати інспектори чергової служби, а це, у свою чергу, потребуватиме внесення відповідних змін до їх функціональних обов'язків.

Крім того, важливого значення набуває вироблення алгоритмів взаємодії всіх категорій поліцейських, діяльність яких пов'язано з функціонуванням інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS», що надасть можливість оптимізувати процес внесення необхідної інформації до підсистеми та знизити ймовірність порушень прав і свобод затриманих з боку поліцейських.

Також нагальним питанням є забезпечення захисту даних, що містяться в інформаційній підсистемі «CUSTODY RECORDS», досягти чого можна завдяки використанню новітніх інформаційних технологій, запровадженню системи контролю за процесами збирання та збереження даних, виробленню порядку доступу до персональних даних третіх осіб і запровадженню юридичної відповідальності за несанкціоноване поширення таких даних.

ВИСНОВОК. Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що сьогодні відбувається переформатування діяльності органів поліції в напрямі соціально-сервісної складової, тобто на перший план висувається обов'язок щодо якісного надання публічних послуг у сфері гарантування дотримання прав і свобод громадян у діяльності органів поліції. Одним із результатів такої реформи є запровадження в діяльність органів поліції інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS». Ця підсистема враховує міжнародні стандарти поведінки із затриманими особами, що надає можливість працівникам поліції створювати умови для реального забезпечення прав і свобод громадян і мінімізує ймовірність вчинення неправомірних дій як з боку поліцейських, так і щодо самих поліцейських.

Відмінностями інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS» від наявних до неї форм контролю за дотриманням прав і свобод громадян у діяльності органів поліції є такі: а) відео- та аудіофіксація всіх дій, які здійснюються щодо затриманої особи у приміщенні відділу поліції (тобто відхід від паперової форми здійснення контролю, яка мала ознаки формалізму), та створення єдиного електронного дос'є на кожну затриману особу; б) проведення із затриманою особою обов'язкового інтерв'ю одразу після її доставлення до органу поліції; в) створення можливостей для оперативного пошуку інформації про затриманих осіб, які перебувають (перебували) у відділі

поліції з моменту їх фактичного затримання; г) здійснення дистанційного контролю та нагляду з використанням можливостей системи віддаленого відеоконтролю за станом дотримання прав затриманих осіб, а також розгляд їхніх скарг.

Упровадження інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS» актуалізувало потребу у здійсненні якісної підготовки поліцейських, відповідальних за затриманих у підрозділі поліції та дотримання прав людини. У результаті характеристики процесу підготовки інспекторів з дотримання прав людини, який складається з трьох блоків, можна дійти висновку, що під час такої підготовки основна увага приділяється вивченню алгоритмів дій поліцейських щодо недопущення випадків порушень прав і свобод людини під час її перебування у приміщенні відділу поліції, незадокументованих затримань, катувань та психологічного тиску на затриманих з боку поліцейських, попередження випадків суїциду й самоушкоджень.

Варто звернути увагу на те, що впровадження інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS» зумовлює необхідність внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, положеннями яких регулюється діяльність патрульних поліцейських, інспекторів чергової служби та слідчих, із визначенням їх кола повноважень щодо роботи з інформаційною підсистемою «CUSTODY RECORDS». Особлива увага має приділятися питанням захисту даних, що містяться в інформаційній підсистемі «CUSTODY RECORDS» і запровадженню системи контролю за процесами збирання та збереження даних.

Також нагальним питанням є розроблення Положення про організацію роботи поліцейських, відповідальних за затриманих у підрозділі поліції та дотримання прав людини. Слід звернути увагу, що, крім розроблення вказаного Положення, необхідно внести зміни до штатної структури відділів поліції у зв'язку із введенням посад custody-офіцерів і внести зміни до функціональних обов'язків інспекторів чергової служби.

Зважаючи на те, що з інформаційною підсистемою «CUSTODY RECORDS» працюватимуть різні категорії поліцейських (патрульні, custody-офіцери, інспектори чергової служби, слідчі), необхідно узгодити процедурні питання їх взаємодії та виробити алгоритм їх спільної діяльності.

Перспективними науковими дослідженнями з цієї тематики, на нашу думку, є особливості взаємодії поліцейських, повноваження

яких пов'язано з функціонуванням інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS», та зберігаються в інформаційній підсистемі «CUSTODY RECORDS». механізм захисту персональних даних, що

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Безпалова О. І. Перспективні напрями впровадження системи Custody Records в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ // Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.) / редкол.: Д. В. Швець (голова), О. М. Бандурка, С. М. Гусаров та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 86-88.
2. Белоусов Ю. Л., Гнатюкський М. М., Гацелюк В. О., Федорова А. Л. Мінімальні стандарти належного поведіння: аналіз національного та міжнародного досвіду : практ. посіб. / за заг. ред. Ю. Л. Белоусова. Київ : Ваіте, 2013. 170 с.
3. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: питання теорії та практики : монографія. Харків : Діа плюс, 2015. 688 с.
4. Джафарова О. В. Щодо розуміння категорії «публічно-сервісна діяльність» Національної поліції // Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти : матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 22 лист. 2016 р.) / МВС України, Донецьк. юрид. ін-т. Кривий Ріг, 2016. С. 55–58.
5. Концептуальні підходи до реформування органів внутрішніх справ як складової правоохоронної системи та сектору безпеки і оборони України : інформац.-аналіт. матеріали до Круглого столу «Концептуальні підходи до реформування МВС у контексті загальнонаціонального плану реформ» (м. Київ, 16 квіт. 2015 р.) / Центр Разумкова. Київ, 2015. 56 с.
6. Коріняк О. М. Захист прав і свобод людини при застосуванні запобіжних заходів у кримінальному провадженні України : монографія / за заг. ред. Г. К. Кожевнікова. Київ : Нац. акад. прокуратури України ; Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2013. 195 с.
7. Легеза Є. О. Концепція публічних послуг: адміністративно-правовий аспект : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 511 с.
8. Лук'яненко Ю. В., Юхно О. О. Затримання особи як захід забезпечення кримінального провадження : монографія / за заг. ред. О. О. Юхна. Харків : Панов, 2016. 264 с.
9. Михайлишин І. В. Адміністративно-правові засади забезпечення реалізації конституційного права громадян на вільне пересування та вибір місця проживання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2013. 225 с.
10. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні: адміністративно-правові засади організації та функціонування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 481 с.
11. Чупров В. Моніторинг дотримання прав людини в територіальних органах Національної поліції України (в рамках реалізації національного превентивного механізму). 2-ге вид., виправ. і допов. Київ : Асоціація УМДПЛ, 2016. 146 с.
12. Шатрава С. О. Адміністративні послуги в діяльності органів внутрішніх справ: поняття та класифікація. *Jurnalul Juridic National: Teorie si Practica*. 2015. № 6 (16). С. 104–107.
13. Panova O. A., Tanko A., Povydysh V. V., Aliksieieva O. V. Law Enforcement Agencies in the System of Entities of Protection and Defense of Human Rights. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9, Iss. 30. Pp. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.30.06.8>.
14. Pchelin V., Fomina L., Maksakova R., Kubariyev I. Foreign experience in providing public security and order by police during mass events and the possibility of using it in Ukraine. *Asia Life Sciences*. 2019. No. 2. Pp. 233–246.
15. Sokurenko V., Shvets D., Uvarov V. Predictive competence of police officers in terms of their readiness for innovation activity. *Science and Education*. 2018. No. 3. Pp. 85–91. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-3-11>.
16. State environmental security in national and globalization aspects / O. Bezpalova, S. Onoprienko, S. Tarasov et al. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2020. Vol. 9, No. 3. Pp. 797–806. DOI: [https://doi.org/10.9770/jssi.2020.9.3\(6\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2020.9.3(6)).

Надійшла до редакції: 21.06.2021

БЕСПАЛОВА О. И. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВ ГРАЖДАН КАК ПРИОРИТЕТНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ПОЛИЦИИ В УКРАИНЕ (НА ПРИМЕРЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ ПОДСИСТЕМЫ «CUSTODY RECORDS»)

Охарактеризован современный этап деятельности органов полиции по обеспечению прав и свобод граждан. На примере функционирования информационной подсистемы

«CUSTODY RECORDS» проаналізовані особливості забезпечення дотримання прав громадян в діяльності поліцейських, недопущення скоєння неправомірних дій як з боку поліцейських, так і в стосунку самих поліцейських. Розкриті особливості інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS». Вивчені процедури підготовки інспекторів по дотриманню прав людини. Визначені проблемні моменти, пов'язані з функціонуванням даної підсистеми, і сформульовані пропозиції та рекомендації по удосконаленню національного адміністративного законодавства.

Ключевые слова: *поліція, поліцейські, права громадян, захист прав затриманих, неправомірні дії, інформаційна підсистема «CUSTODY RECORDS».*

BEZPALOVA O. I. ENSURING THE CITIZENS' RIGHTS AS A PRIORITY AREA OF POLICE ACTIVITY IN UKRAINE (ON THE EXAMPLE OF THE INFORMATION SUBSYSTEM "CUSTODY RECORDS" FUNCTIONING)

The current stage of police bodies' activity to ensure the rights and freedoms of citizens has been described. It is emphasized that, given the current stage of updating approaches to the organization of police bodies and units, it is important to ensure the observance of citizens' rights in police activities, to prevent illegal actions either by both police officers or toward police officers.

It is established that the main purpose of the information subsystem "CUSTODY RECORDS" is to create conditions for the implementation of internationally recognized standards for the protection of the rights of detainees. On the example of the functioning of the information subsystem "CUSTODY RECORDS" the peculiarities of ensuring the observance of citizens' rights in the activities of police officers, prevention of illegal actions either by both police officers or toward police officers have been analyzed. Features of the information subsystem "CUSTODY RECORDS" have been revealed.

It is established that the introduction of the information subsystem "CUSTODY RECORDS" has highlighted the need for quality training of police officers responsible for detainees in the police department and respect for human rights. As a result of the description of the process of training human rights inspectors, which consists of three blocks, it has been concluded that during such training the main attention is paid to studying the algorithms of police actions to prevent violations of human rights and freedoms during his stay in the police station. detentions, torture and psychological pressure on police detainees, prevention of suicide and self-harm.

Proposals for amendments to regulations the provisions of which govern the activities of patrol police, inspectors on duty, investigators, in terms of determining the scope of their powers to work with the information subsystem "CUSTODY RECORDS" are formulated. It is emphasized the importance of enshrining at the legislative level the procedures for data protection contained in the information subsystem "CUSTODY RECORDS", and the introduction of a system of control over the processes of data collection and storage.

Key words: *police, police officers, citizens' rights, protection of detainees' rights, illegal actions, «CUSTODY RECORDS» information subsystem.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Безпалова О. І. Забезпечення прав громадян як пріоритетний напрям діяльності органів поліції в Україні (на прикладі функціонування інформаційної підсистеми «CUSTODY RECORDS»). *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С. 29–37. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.03>.

Citation (APA): Bezpalova, O. I. (2021). Ensuring the Citizens' Rights as a Priority Area of Police Activity in Ukraine (on the Example of the Information Subsystem "CUSTODY RECORDS" Functioning). *Law and Safety*, 3(82), 29–37. <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.03>.